

مجله دانشکده علوم اداری و اقتصاد دانشگاه اصفهان

سال چهاردهم، شماره ۳ (زمستان ۱۳۸۱)

حذف روش اتحاد منافع و استهلاک سرقفلی

حسن کوچکی*

مکیده

در روش اتحاد منافع برای حسابداری ترکیب واحدهای تجاری، خالص داراییهای نرکت ترکیب شده به همان مبالغ دفتری آنها منعکس می شوند و سرقفلی^۱ نیز شناسایی می شود. در صورتی که در روش خرید، خالص دارایی های خریداری شده، به ارزش جاری محسوب می شوند و سرقفلی نیز شناسایی می شود.

از آنجا که ارزشهای جاری برای اکثر تصمیم گیری های سرمایه گذاران و مدیران مربوط تر است و به منظور رعایت یکنواختی^۲ و سایر انتقادات اساسی به اتحاد منافع، لازم است که روش اتحاد منافع کنار گذاشته شود و فقط از روش خرید، برای حسابداری ترکیب واحدهای تجاری استفاده شود.^۳

ضمناً در روش خرید، دیگر لازم نیست که سرقفلی طی یک دوره معین مستهلاک شود بلکه بهتر است فقط مورد آزمون کاهش ارزش قرار گیرد، زیرا سرقفلی یک دارایی مصرف شدنی یا ازیین رفتنی نیست بلکه عمر نامحدود دارد و معمولاً ترقی نیز می کند. تغییرات مورد نظر، ویژگی های کیفی اطلاعات حسابداری را بهتر می کند یعنی

باعث ارائه اطلاعات مفیدتر، مربوط تر، صادقانه، بی طرفانه و قابل مقایسه (یکنواخت) خواهد شد.

واژه های کلیدی

حسابداری ترکیب واحدهای تجاری. روش خرید. روش اتحادمنافع. سرقفلی.

مقدمه

ترکیب واحدهای تجاری رویداد مهمی است، بنابراین نحوه انعکاس آن در صورت های مالی مهم است. حسابداری ترکیب واحدهای تجاری به یکی از دو روش اتحادمنافع یا روش خرید انجام می شده است. استفاده از روش اتحادمنافع مستلزم احراز شرایطی^۴ بوده است که در صورت عدم احراز آن شرایط از روش خرید استفاده می شده است.

محتوای روش اتحادمنافع این است که تحویلی رخ نداده و واحدهای ترکیب شده مشترکاً از مزایا و مخاطراتی که پیش از ترکیب وجود داشته است کماکان برخوردارند و تنها به یک واحد ترکیبی یگانه منجر شده است^۵، یعنی همان واحدهای تجاری قبلی یکی (متحد) شده اند. لذا برای رعایت اصل بهای تمام شده تاریخی^۶ همان مبالغ دفتری واحدهای ترکیب شونده منعکس می شوند.

در روش خرید، تحویل یک واحد تجاری همانند تحویل یک دارایی محسوب می شود. مبنای ثبت تحویل در روش خرید، بهای تمام شده در تاریخ تحویل است و بهای تمام شده سرمایه گذاری، بهترین معیار اندازه گیری ارزش جاری خالص دارایی ها برای واحدهای ترکیب شونده است. به عبارت دیگر وقتی که ارزش بازار سهام در میادله قابل تعیین است، ارزش جاری خالص داراییهای تحویل شده می تواند به صورت عینی به دست آید و این ارزشیایی قابل اتکاء تر از یک تجدید ارزیابی مستقل است. اگر شرکت جدیدی برای مقاصد ترکیب تاسیس شود، چون ممکن است ارزش جاری بازار سهام آن قابل تعیین نباشد، لازم است همه دارایی های شرکت ترکیب شده جدید با استفاده از شواهد موجود، همچون بهای جایگزینی و قیمت بازار سهام شرکت های ترکیب شده تجدید ارزیابی شود.

روش خرید، همه دارایی های نامشهود خریداری شده در ترکیب واحد تجاری را (به طور جداگانه یا به عنوان سرقفلی) شناسایی می کند. در صورتی که وقتی از روش اتحاد منافع استفاده می شد فقط دارایی های نامشهودی شناسایی می شد که واحد تجاری تحصیل شده، قبل از ترکیب آنها را ثبت کرده بود. از روش اتحاد منافع و استهلاک سرقفلی انتقاداتی شده است که در بخش بعدی تشریح می شوند.

انتقادات و دلایل حذف روش اتحاد منافع

در روش اتحاد منافع فرض می شود که واحدهای تجاری که با مبادله سهام عادی دارای حق رأی ترکیب می شوند، به ترکیب منافع سهامداران موجود منجر شود نه به تحصیل دارایی ها. حمایت از این فرض در تئوری حسابداری مشکل است. روش حسابداری ترکیب واحدهای تجاری نباید در نتیجه مابه ازای داده شده متفاوت باشد زیرا مبلغ مابه ازاء باید در نظر گرفته شود نه ماهیت آن. پرداخت به شکل نقد یا سهم به شکل مبادله مربوط می شود نه به محتوای آن. در اتحاد منافع، خریدار می تواند اول سهام را بفروشد و وجوه آن را به فروشنده پرداخت کند یا فروشنده می تواند سهام را بگیرد و بعد آن را بفروشد و به نقد تبدیل کند. بنابراین، همه ترکیب های واحدهای تجاری واقعاً خرید هستند.^۷

- در ترکیب واحدهای تجاری که به روش اتحاد منافع ثبت می شود، ارزش جاری سهام عادی صادر شده شرکت منتشر کننده به طور صریح افشاء نمی شود و به شرکتها اجازه می دهد که قیمت خرید واحد تجاری خریداری شده را پنهان کنند. در حال حاضر، افشاء فقط محدود به بیان تعداد سهام صادر شده می باشد. در صورتی که روش خرید چنین نیست.

- در ترکیب به روش اتحاد منافع، خالص دارایی های شرکت ترکیب شونده به بهای تمام شده آنها (یعنی ارزش بازار سهام داده شده در مبادله با آنها) برای شرکت منتشرکننده سهام (ترکیب کننده) ثبت نمی شوند. همچنین همه سرقفلی

خریداری شده را ثبت نمی‌کند. در صورتی که استفاده‌کنندگان به چنین اطلاعاتی نیاز دارند.

در روش اتحاد منافع وقتی که ارزش خالص دارایی‌ها به نحوه صحیح (یعنی به بهای تمام شده در تاریخ تحصیل) ثبت نشوند، سود خالص هر یک از دوره‌های بعدی حسابداری نیز نادرست گزارش خواهد شد.

- چون شرایط استفاده از اتحاد منافع ناشی از معاملات غیر مشابه از لحاظ اقتصادی نمی‌باشد، ترکیب‌های تجاری مشابه، با استفاده از روشهای متفاوتی به حساب گرفته می‌شوند^۸، که منجر به گزارش اطلاعات مالی متفاوت می‌گردند. تحلیل‌گران و سایر استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی بیان می‌کنند که مقایسه نتایج مالی واحدهای تجاری مشکل است چون روش‌های متفاوتی برای حسابداری ترکیب واحدهای تجاری استفاده شده است. مدیران شرکتها نیز اظهار می‌دارند که تفاوت بین روش‌های خرید و اتحاد منافع برای حسابداری ترکیب واحدهای تجاری بر رقابت در بازارها برای ادغام‌ها و تحصیل‌ها (ترکیب‌ها) اثر می‌گذاشت.^۹ به این ترتیب که شرکت‌ها به منظور اجتناب از استهلاک سرقفلی، برای اتحاد، صرف^{۱۰} پرداخت می‌کردند و بازارهای سرمایه، شرکت‌های اتحاد شده را بیشتر ارزش‌گذاری می‌کردند که این عوامل به نفع واحدهای تجاری ترکیب شده به روش اتحاد منافع و به ضرر شرکت‌های ترکیب شده به روش خرید تمام می‌شد.^{۱۱} این پیامد مضر برای روش خرید و مهمتر از آن بازارهای سرمایه را باید در نظر گرفت.

دلایل حذف استهلاک سرقفلی

استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی به هزینه استهلاک سرقفلی به عنوان اطلاعات مفید در تجزیه و تحلیل سرمایه‌گذاری‌ها توجهی نمی‌کنند. آنها به اطلاعات بهتری در باره دارایی‌های نامشهود (مثل سرقفلی) نیاز دارند، چون این دارایی‌ها یک منبع اقتصادی مهم هستند و سرقفلی مستهلک‌شدنی یا مصرف‌شدنی و از بین رفتنی نیست بلکه عمر نامحدود (تامین) دارد و اگر مدیریت مناسب باشد ارزش آن معمولاً افزایش

نیز می‌یابد. البته اگر کاهش ارزش رخ دهد، با انجام آزمون کاهش ارزش شناسایی خواهد شد. به هر حال ارزش سرقفلی در طول یک دوره معین و بطور مستقیم کاهش ارزش نمی‌یابد. ارزش آن برای دوره‌های طولانی، ثابت یا در حال افزایش است و تنها رویداد یا رویدادهایی (مثل رکود تجاری) باعث کاهش آن می‌شود. آزمون کاهش ارزش، اگر خوب انجام شود، شفافیت را بالا می‌برد چون عامل اصلی، تغییر در زیر بنای اقتصادی یا شرایط تجاری است نه یک دوره زمانی اختیاری. در نتیجه گزارش‌گری، بر مبنای رویدادهای جاری مؤثر بر واحد تجاری صورت می‌پذیرد. بنابراین، استهلاک سرقفلی، با ویژگی کیفی «بیان صادقانه»^{۱۲} سازگار نیست، در صورتی که روش آزمون کاهش ارزش با آن سازگار است.^{۱۳}

بهبود گزارش‌گری مالی

تغییرات مورد نظر^{۱۴}، گزارش‌گری مالی را به شرح زیر بهبود می‌بخشد چون صورتهای مالی واحدهای تجاری که ترکیب می‌شوند اساس و محتوای اقتصادی معاملات را بهتر منعکس می‌کنند.

العیانس بهتر سرمایه‌گذاری انجام شده در واحد تمصیل شده -

روش خرید، ترکیب واحدهای تجاری را، بر مبنای ارزشهای مبادله ثبت می‌کند. بنابراین، اطلاعاتی در باره جمع قیمت پرداختی بابت واحد تجاری تحصیل شده، برای استفاده‌کنندگان فراهم می‌شود. این اطلاعات ارزیابی بعدی عملکرد سرمایه‌گذاری انجام شده را با معنی‌تر می‌نماید. در صورتی چنین اطلاعاتی، هنگام استفاده از روش اتحاد منافع فراهم نمی‌شود.

بهبود قابلیت مقایسه اطلاعات مالی گزارش شده - وقتی ترکیب

واحدهای تجاری تنها بر اساس یک روش واحد صورت‌پذیرد، استفاده‌کنندگان قادر خواهند بود که نتایج مالی واحدهای تجاری ترکیبی را مقایسه کنند. علت آن این است که داراییهای خریداری شده و بدهی‌های پذیرفته شده در همه ترکیب‌های واحدهای تجاری به روشی مشابه - علیرغم ماهیت مابه‌ازای داده شده برای آنها - شناسایی و اندازه‌گیری می‌شوند.

تهیه اطلاعات مالی کامل تر و بهتر - لزوم شناخت دارایی های

نامشهود به صورت جدا از سرقفلی^{۱۵} و موارد اضافی افشاء^{۱۶}، اطلاعات بیشتری را در باره داراییهای خریداری شده و بدهی های قبول شده در ترکیب واحدهای تجاری فراهم می کند. از آنجا که سرقفلی یک منبع اقتصادی مهم است و ارزش آن معمولاً افزایش می یابد، با انجام آزمون کاهش ارزش، اطلاعات بهتر و شفاف تری در باره سرقفلی ارائه می گردد.

این اطلاعات اضافی (همراه با سایر اطلاعات) درک و فهم بهتری از منابع خریداری شده را برای استفاده کنندگان فراهم می نماید و آنها را برای ارزیابی جریانهای نقدی و سودآوری آینده تواناتر می کند. مثلاً زیان کاهش ارزش سرقفلی ممکن است علامت مهمی از یک رکود تجاری باشد که دلایل آن برای استفاده کنندگان صورتهای مالی معلوم نیست.

نمونه انجام آزمون کاهش ارزش سرقفلی

آزمون کاهش ارزش سرقفلی به این صورت انجام می شود که اگر ارزش متعارف سرقفلی کمتر از مبلغ دفتری آن باشد، سرقفلی، کاهش ارزش یافته و شرکت باید زیان را شناسایی کند. در اینجا ارزش متعارف سرقفلی برابر با ارزش متعارف واحد گزارش گر، منهای ارزش متعارف خالص دارایی های قابل شناسایی آن (به استثناء سرقفلی) است. یکی از علائم کاهش ارزش سرقفلی، زیان دهی واحد تجاری و پیش بینی استمرار آن است.

برای مقاصد حسابداری، قیمت سهام، برآورد ایده آلی برای ارزش متعارف است چون عینی و قابل اتکاء است. وقتی که واحد گزارش گر، یک شرکت به طور کلی باشد، ارزش جاری سهام آن، ارزش متعارف شرکت را نشان می دهد. اگر قیمت سهام قابل تعیین نباشد شرکت ها می توانند از مدل های ارزشیابی همچون مدل جریان وجوه نقد تنزیل (ارزش فعلی) شده^{۱۷} یا مدل سود باقیمانده^{۱۸}، نیز برای این منظور استفاده کنند. تعیین ارزش متعارف ممکن است مشکل و پرهزینه باشد و هیئت

مدیره ممکن است، از متخصصان ارزیابی (کارشناسان رسمی) برای انجام این کار دعوت کند.

الطباق با مفاهیم نظری^{۱۹}

روش خرید اساساً از هر لحاظ (از نظر مفاهیم نظری) بر روش اتحادمنافع ارجحیت دارد.^{۲۰} از آنجا که همه ترکیب های واحدهای تجاری واقعاً خرید هستند ، گزارش گری با یک روش حسابداری، برای معاملات مشابه از لحاظ اقتصادی با مفاهیم بیان صادقانه و قابل مقایسه بودن، مطابقت دارد. همچنین روش خرید نسبت به روش اتحاد منافع، به دلیل گزارش سود خالص با مفهوم احتیاط (محافظه کاری) مطابقت کمتری دارد. از آنجا که روش خرید ، خالص دارایی های خریداری شده در ترکیب واحدهای تجاری را به ارزش متعارف آنها ثبت می کند ، برای ارزیابی توانایی ایجاد وجه نقد از خالص داراییهای خریداری شده ، اطلاعات فراهم شده با روش خرید مفیدتر از اطلاعات فراهم شده با روش اتحادمنافع است. روش خرید ، اطلاعات مربوط تری را نسبت به روش اتحاد منافع فراهم می کند چون ارزش های جاری را منعکس می کند. روش خرید ، اطلاعات قابل اتکاءتر از اطلاعات روش اتحاد منافع فراهم می کند زیرا مبادله را بر اساس ارزش متعارف در تاریخ تحصیل ثبت می کند نه بر اساس مبالغ دفتری در شرکت ترکیب شده. در بحث ترکیب واحدهای تجاری، بی طرفی، به این معنی است که استانداردهای حسابداری نباید ترکیب واحدهای تجاری را تشویق یا مانع آن شوند ، بلکه باید اطلاعاتی را در باره این ترکیب ها فراهم نمایند که منصفانه و عاری از سوگیری باشد. همچنین از آنجا که سرقفلی با تعریف دارایی و معیار شناخت آن مطابقت دارد ، باید به عنوان دارایی شناسایی شود .

هدف اصلی ، تدوین استاندارد حسابداری است که به ارائه اطلاعات مالی صادقانه و بی طرفانه منجر شود وحذف روش اتحادمنافع و استهلاک سرقفلی مطابق با این هدف است .

عکس العمل بازار

با حذف روش اتحاد منافع، شرکت‌ها به ترکیب، تشویق نمی‌شوند زیرا مطلوب بودن یک روش حسابداری توجیهی برای ترکیب واحدهای تجاری نیست و معمولاً شرایط اقتصادی برای انجام یک ترکیب در نظر گرفته می‌شود. با این وجود، چون در گذشته تعداد کمی از ترکیب‌ها حائز شرایط اتحاد منافع بوده‌اند^{۲۱}، تغییرات مورد نظر اثر مهمی بر شرکتها نمی‌گذارند.

بعلاوه، تحقیقات نشان داده است که وقتی از روش خرید استفاده می‌شود، مواردی که نیاز به قضاوت تحلیل‌گران سهام دارد، حداقل است. از لحاظ آماری، قضاوت تحلیل‌گران سهام، در زمانی که شرکت از روش خرید استفاده می‌کند، در مقایسه با هنگامیکه شرکت از روش اتحاد منافع استفاده می‌کند، تفاوت ندارد.^{۲۲}

نتیجه‌گیری

همه ترکیب‌های واحدهای تجاری واقعاً خرید هستند پس باید به همان روشی به حساب گرفته شوند که دیگر خریدهای دارایی به حساب منظور می‌شوند (یعنی بر مبنای ارزشهای مبادله). دارایی‌ها باید به بهای تمام شده جاری آنها در مبادله ثبت شوند نه به بهای تمام شده تاریخی آنها. در روش خرید، بهای تمام شده سرمایه‌گذاری (یعنی ارزش بازار سهام داده شده) بیان‌گر بهترین معیار اندازه‌گیری ارزش جاری دارایی‌ها برای شرکت ترکیب‌کننده (سرمایه‌گذار) است. از آنجا که روش خرید، ارزش‌های جاری را ثبت می‌کند و چون ارزش‌های جاری برای اکثر تصمیم‌گیری‌های سرمایه‌گذاران و مدیران مربوط تر است، پس روش خرید اطلاعات مربوط تری را نسبت به روش اتحاد منافع فراهم می‌کند. برای حسابداری ترکیب واحدهای تجاری، روش خرید از نظر مفاهیم نظری، برتر از روش اتحاد منافع است. بنابراین، حسابداری همه ترکیب‌های واحدهای تجاری باید به روش خرید انجام شود.

همچنین باید دارایی‌های نامشهود قابل شناسایی به عنوان دارایی‌های جدا از سرقفلی شناسایی شوند. سرقفلی دیگر لازم نیست مستهلاک شود بلکه لازم است فقط مورد آزمون سالانه کاهش ارزش قرار گیرد و به عنوان یک دارایی در صورت‌های

مالی شناسایی و به صورت یک قلم مجزا در ترازنامه نشان داده شود. به این ترتیب ، اطلاعات مفیدتر و شفاف تری فراهم می شود .

پی نوشت ها

- ۱- سرقفلی عبارت است از مازاد ارزش کلیت واحد تجاری بر مجموع ارزش جاری خالص دارایی های مشهود و نامشهود قابل شناسایی آن.
- ۲- یکنواختی یعنی واحدهای تجاری برای اندازه گیری رویدادها، عملیات و وضعیت های مشابه، از یک روش حسابداری مشابه استفاده کنند.
- ۳- هیئت تدوین استانداردهای حسابداری ایالات متحده (FASB) طی بیانیه شماره ۱۴۱ روش اتحاد منافع را حذف و فقط روش خرید را الزامی نموده است.
- ۴- یکی از شرایط مهم آن این است که تمام یا بخش عمده سهام (حداقل ۹۰ درصد سهام) شرکت های دارای حق رأی ترکیب شونده مبادله شوند. کمیته فنی سازمان حسابرسی ، « استانداردهای حسابداری » ، سازمان حسابرسی ، نشریه شماره ۱۴۵ ، سال ۱۳۸۰ ، استاندارد شماره ۱۹ ، « ترکیب واحدهای تجاری » ، ص. ۳۵۹.
- ۵- همان مأخذ ، ص. ۳۷۳.
- ۶- اصل بهای تمام شده تاریخی بیان می دارد که وقتی استمرار منافع مالکیت وجود دارد مبلغ دفتری عینی ترین مبنای ارزشیابی است.
- 7- Larsen , E.j., " Modern Advanced Accounting ", 8th Ed. , McGraw-Hill , 2000 , P.201
- ۸- به عبارت دیگر شرایط اتحاد منافع و روشهای متفاوت ، از معاملات غیر مشابه از لحاظ اقتصادی نشأت نمی گیرند و محتوای اقتصادی ترکیب واحدهای تجاری علیرغم روش حسابداری مورد استفاده شرکت ، مشابه است. به همین دلیل علیرغم دقت بودن شرایط مندرج در استانداردهای حسابداری ، گامکان

ممکن است مواردی پیش آید که تعیین روش مناسب حسابداری و انتخاب بین روش خرید و اتحاد منافع را با مشکل مواجه کند.

9-FASB Statement No.141.

۱۰- هزینه های متحمل شده (پولی و غیرپولی) توسط واحدهای تجاری برای احراز نمودن شرایط اتحاد منافع.

۱۱- علت آن این است که ارزشهای متعارف معمولاً بیشتر از ارزش های تاریخی است و به این دلیل ، روش خرید موجب گزارش سود خالص کمتر ، در مقایسه با روش اتحاد منافع ، در دوره های بعد می شود. نظر به اینکه برخی مزایای مدیران بر سود حسابداری مبتنی است ، می توان انتظار داشت که مدیران معمولاً به کارگیری روش اتحاد منافع را بر روش خرید ترجیح می دهند. علاوه بر این ، مدیران ممکن است به دلایل دیگری نظیر ایجاد بهبود در نسبت بدهی به حقوق صاحبان سهام (اهرم مالی) نیز به کارگیری روش اتحاد منافع تمایل نشان دهند.

۱۲- یکی از خصوصیات کیفی اطلاعات حسابداری است.

Representational Faithfulness.

13-FASB Statement No.142.

۱۴- حذف روش اتحاد منافع و فقط استفاده از روش خرید و همچنین حذف استهلاک سرقفلی و فقط انجام آزمون کاهش ارزش آن.

۱۵- اگر به موجب قانون یا قراردادی ، قابل تفکیک باشند.

۱۶- مثل افشای دلایل اصلی ترکیب واحد تجاری و تخصیص قیمت پرداختی به دارایی های خریداری شده و بدهیهای قبول شده با عنوان ترازنامه اکثریت.

17-Discounted cash flow model.

18- Residual income model.

۱۹- مفاهیم نظری گزارش گری مالی در منبع زیر تشریح شده اند:

کمیته فنی سازمان حسابرسی، همان مأخذ، پیشین، پیوست.

20-Larsen ,E.J., *op.cit.*

۲۱- تقریباً ۹۰ درصد از ترکیب واحدهای تجاری در سالهای اخیر به روش

خرید به حساب گرفته شده اند.

Wolk,H.I.,and Tearney,M.G. , "Accounting Theory" , 4th.Ed. , South-Western , 1997 P.595.

22- Hopkins , P.E. , and others , " Purchase , Pooling and Equity Analysts' Valuation Judgments" , The Accounting Review, July 2000.

منابع و مأخذ

فارسی:

۷- دکتر شبانگ، رضا، « حسابداری پیشرفته - صورتهای مالی تلفیقی»، جلد

اول، نشریه شماره ۱۲۰، تهران، سازمان حسابرسی، آبان ۱۳۷۷، فصل اول.

۸- کمیته فنی سازمان حسابرسی، « استانداردهای حسابداری»، نشریه شماره

۱۴۵، تهران، سازمان حسابرسی، سال ۱۳۸۰، استانداردهای حسابداری شماره ۱۷،

۱۸ و ۱۹ پیوست.

REFERENCE

1-Financial Accounting Standards Board (FASB) ; Statement Of Financial Accounting Standards No. 141 , " Business Combinations " , June 2001 .

2-Financial Accounting Standards Board (FASB) ; Statement Of Financial Accounting Standards No. 142 , " Goodwill and other